

ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ.

Шарофутдинова Раънохон
Абдуқодиров Бобомурод

Аннотация: Бошланғич синф ўқувчининг руҳий тараққиёти унинг ижодий фаолиятини ва интеллектуал ривожланишини таъминлайди. Бунда ўқувчиларнинг изчил тарзда бир босқичдан кейингисига ўтиши, уларнинг ижтимоий мослашув шакли бўлиб, унинг компоненти сифатида ўқувчиларнинг ўзлаштирган билимлари мужассамлашгани ва олган билимларини ҳаётий тарғибалао мисолиа ўзаро мутаносиб тарзда ифодадай олишлари кўзда тутилади. Эришилган натижада эса, ўқувчининг ижодий қобилияти ҳамда таълим методикасининг ўзаро ички алоқадор қонуниятлари, синергетикаси асосида ривожланади. Бу ўқув-билиш, кичик амалий лойиҳалар жараёни ёрдамида амалга оширилади.

Калит сўз: Машғулот, технология, ижод, ижодкорлик, креативлик, фалсафа, мантиқ илми, математика, психология

Дунёнинг ривожланган давлатларида таълимни ташкил этишда индивидуал ёндашув асосида шахсни интеллектуал ривожлантиришга алоҳида эътибор берилган. Жумладан, ўқувчиларга индивидуал ёндашган ҳолда интеллектуал ривожлантириш масаласи америкалик олимлари тамонидан “Пуэбло-план”, “Норт-Денвер-план”, “Батавая-план”, “Дальтон-план”, “Говард-план”, “Йена-план”, “Трам-план” ва “Келлер-план”лар доирасида ишлаб чиқилган. Англия, Германия ва жанубий Корея олимлари ушбу муаммони алоҳида илмий жиҳатдан ёритганлар. Англияда ҳар бир мактаб иқтидорли ўқувчиларни қўллаб-қувватлаш учун давлатдан молиявий кўмак олади, Германияда иқтидорли ўқувчилар учун “Немис мактаб академияси” номли таълим дастури мавжуд. Корея, Таиланд, Сингапур ва жануби-шарқий Осиё давлатларида университетлар ҳузурида иқтидорли ўқувчиларга чуқурлаштирилган таълим беришга мўлжалланган ўқув муассасалари фаолият кўрсатади.

Хорижий тажрибалар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, фанларни чуқурлаштирилиб ўқитиладиган синфларнинг ўқувчилари учун индивидуал ўқув режаларини тузиш тажрибаси кенг ёйилмоқда. Фанлар чуқурлаштирилиб ўқитиладиган синфлар учун индивидуал ўқув режаларини тузиш, амалиётда қўллаш тажрибаси ривожланган давлатларда кенг ёйилган бўлиб, индивидуал ўқув режалари яратилган ва амалиётга жорий этилган. Шунинг учун ҳам бу соҳадаги тажрибаларни ўрганиш муҳим.

Жамият ҳаётида рўй бераётган ўзгаришлар шуни яққол кўрсатдики, ижтимоий ҳаётдаги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, илмий техникавий, маънавий, маданий қийинчиликлар, тўсиқлар айнан инсоннинг ақлий фаолияти натижасидагина бартараф этилади. Инсон ақлий фаолияти маҳсули ижтимоий жараёнларни жадаллаштирувчи етакчи кучдир. Сўнгги йилларда айнан шахсни ижтимоийлаштириш муаммоси алоҳида долзарблик касб этмоқда. Уни ижтимоийлаштириш учун эса, шахснинг ички дунёси ва ўзига хослигини ҳисобга олиш лозим. Ҳозирги ижтимоий-иқтисодий тараққиёт жараёнида ҳар бир шахснинг ҳиссиётлари, ташвишлари, интилишлари яққол намоён бўлмоқда. Ҳар бир шахс ўз-ўзини ривожлантиришга қодирдир ва у бугунги кунда жамиятдаги энг муқаддас қадрият сифатида эътироф этилмоқда. Шахснинг ўз-ўзини ривожлантириши изчил тарзда унинг маънавияти, ўзига хослиги ва ёрқинлиги, ижтимоийлашганлиги, бетакрорлиги билан боғлиқдир.

Америкалик тадқиқотчилар Д.Буш ва С.Хитлар тадқиқот ишларида мактаб ўқитувчилар, ўқувчилар психологлар ҳамда ота-оналар билан ҳамкорлигига эътиборни кучайтириш болаларнинг соғлиғини сақлаш ва мустақамлашга хизмат қилиши ҳам асосий омиллардан ҳисобланади. Шунингдек, ўқувчиларни фикрлашлари ва ўқиш мотивини ошириш методини қўллашда масаланинг илмий асосларига эмас, балки масалага обрўли кишилар, машҳур кишилар қандай муносабатда бўлганлиги тасвирланиб, ундан ибрат, қиёс олишга, тақлид қилишга даъват қилиш ҳам таълим тарбия-жараёнида самарали натижа берган омилларан ҳисобланади. Масалан, ўқувчиларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда илмий, фактик маълумотлар билан чекланиб қолмасдан, буюк аждодларимизнинг бадиий образлари яратилади, уларга ҳурмат, муҳаббат, ихлос, тақлид орқали ёшларни жасоратга чорловчи спектакллар, кўшиқлар орқали ижодий ёндашув, ижодий тафаккурни шаклланиришда самарага эришилади. Бу гуруҳ ўқувчиларнинг ижодий йўналишга йўналиштирувчи таълим методлари бўлиб, уларга тушунтириш, кўрсатиш, машқ, интерфаол ўйинлар, ақлий ҳужум, турли ҳаётий проектив вазиятларни тузиш ва ўқувчиларни мантиқий фикрлаш ҳамда ижодий фаолиятга тақлиф этиш киради. Бунда бошланғич синф ўқувчиларининг келажак фаолиятидаги амалий-ҳаётий, касбий-педагогик билимларни эгаллаб, улардан ўзининг юриш-туришида, кундалик турмуши ва амалий фаолиятида, муносабатларида фойдаланади. Бунинг натижасида, уларда мактаб курсида ўтиладиган умумтаълим фанларнинг зарурати, аҳамияти хусусида тушунчалар шаклланади. нда касбий дунёқараш, муносабат, кўникма ва малакалар шаклланади. Бу айни пайтда ўқувчиларнинг уқув мотиви, фанга қизиқиши ҳамда мактабда ўтиладиган фанларнинг ҳаётга тайёрлаш мазмунини беришини тушунишларига, бшланғич синф ўқувчиларининг креатив қобилиятларининг ривожланишига асос бўлади.

Бошланғич синф ўқувчининг руҳий тараққиёти унинг ижодий фаолиятини ва интеллектуал ривожланишини таъминлайди. Бунда ўқувчиларнинг изчил

тарзда бир босқичдан кейингисига ўтиши, уларнинг ижтимоий мослашув шакли бўлиб, унинг компоненти сифатида ўқувчиларнинг ўзлаштирган билимлари мужассамлашгани ва олган билимларини ҳаётий таржибалао мисолиа ўзаро мутаносиб тарзда ифодадай олишлари кўзда тутилади. Эришилган натижада эса, ўқувчининг ижодий қобилияти ҳамда таълим методикасининг ўзаро ички алоқадор қонуниятлари, синергетикаси асосида ривожланади. Бу ўқув-билиш, кичик амалий лойиҳалар жараёни ёрдамида амалга оширилади.

Агар ўқувчининг ақлий ва илмий тараққиёти унинг ёшига мос бўлмаса, у ҳолда бундай ўқувчилар махсус таълим жараёнига жалб этиладилар ва ихтисослаштирилган дастурлар асосида ўқитиладилар. Умумтаълим жараёни самарадорлиги, унинг ўқувчи ижодий фаолияти шаклланганлигини таъминлай олиши билан белгиланади. Ўқув фаолиятини ижодий ташкил этиш ғояси ўқувчиларнинг мантиқий тафаккури, дунёқараши ҳамда ижтимоийлашувини ривожлантиришга йўналтирилганлиги билан алоҳида аҳамият касб этади. Ўқув материални баён этишнинг индуктив усули, ўқувчилар ижодий фикрлаш жараёнининг алоҳида бир жиҳатини шакллантиришга хизмат қилади. Бу мантиқий жиҳатдан аниқликдан мавҳумликка қараб фикрлашдир. Бунинг натижасида ўқувчининг мантиқий тафаккури, ижодий фаолияти бир томонлама ривожланади. Натижада ўқувчи қонуниятлар ва тушунчаларни тўла идрок эта олмайди.

Бошланғич синф ўқувчиларда назарий тушунчалар, мантиқий тафаккур ва ижодий фаолиятни ривожлантириш учун уларда умумийдан хусусийликга ва хусусийликдан умумийликка қараб фикрлашни ўргатиш ниҳоятда зарурдир. Бунинг учун дарсликлар ва ўқув қўлланмаларида ўқув материалларини индуктив-дедуктив усулда баён этишга эришиш талаб этилади. Бундай топшириқлар умумтаълим мактаблари бошланғич синфлар ўқувчиларининг Технология фани дарсликларида етарлича берилган. Бу эса, ўқувчиларнинг фикрлаш қобилиятини ривожлантиришнинг асосий босқичлари айнан бошланғич мактаб даврларига тўғри келади, чунки айнан шу давр мобайнида боланининг мияси нисбатан қайишқоқ ва катта ҳажмдаги ахборотни қайта ишлашга мойил бўлади. Шу билан биргаликда болаларда кечаётган ўйинқароқлик даврини ҳисобга олган ҳолда улар билан ноодатий услублар орқали ишлаш янада кўпроқ самарадорликни оширади. Мана шундай услублардан бири сифатида технологияни келтириб ўтиш мумкин. Унда арифметик амаллар орқали жуда тез фурсатда ҳисоб-китоб қилишни ўргатиш, миянинг ҳар иккала яримшарлари бир хилда ривожланишига имкон яратиш мумкин. Яъни абакус (Шарқий Осиёда илгари ишлатилган ҳисоблаш воситаси)да оддий амал бажариш жараёнида миянинг чап қисмидаги нейронлар ҳисоблаш амалини бажаришга жавоб беради, ўнг қисми абакусни тасаввурга келтиришни амалга оширади. Миянинг ўртаси эса рақамларни эшитиш ва бармоқ ҳаракатларини ўз бошқаруви остида ушлаб туради. Бундан ташқари

технология хотирани, диққатни жамлашни ривожлантиради, рақамлар ва фактларни тезда бошқаришга, муаммоларни ҳал қилишнинг самарасиз усулларини йўқ қилишга ва мақсадларга эришишнинг ноанъанавий усулларини излашга ўргатади. Машғулотлар жараёни самараси ўлароқ болада фаоллик ва ташаббускорлик жиҳатларини намоён қилишга ёрдам беради. Бошланғич синф ўқувчилари машғулотларни осон ўзлаштиради, хорижий тилларни тез ўрганади. Шу билан биргаликда ўқувчиларда мустақиллик, ўзига ишонч ва етакчилик сифатларини шакллантиради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТ:

145. Oljayevna, O., & Shavkatovna, S. (2020). The Development of Logical Thinking of Primary School Students in Mathematics. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(2), 235-239.

146. Uljaevna, U. F., & Shavkatovna, S. R. (2021). Development and education of preschool children. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 11(2), 326-329.

147. Shavkatovna, S. R. N. (2021). Methodical Support Of Development Of Creative Activity Of Primary School Students. *Conferencea*, 74-76.

148. Shavkatovna, S. R. (2021). Developing Critical Thinking In Primary School Students. *Conferencea*, 97-102.

149. Shavkatovna, S. R. (2021). Methodological Support for The Development of Primary School Students' Creative Activities. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 2, 121-123.

150. Ra'noxon, S. (2022). BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARIDA MATEMATIKAGA MUNOSABAT. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 203-207.

151. Shavkatovna, S. R. (2021). Improvement of methodological pedagogical skills of developing creative activity of primary school students. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 289-292.

152. Шарофутдинова, Р., & Абдуллаева, С. (2022). ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МЕНТАЛ АРИФМЕТИКА. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 235-239.

153. Maxamadaliyevna, Y. D., Oljayevna, O. F., Qizi, T. D. T., Shavkatovna, S. R. N., & Anvarovna, A. O. (2020). Pedagogical Features Of Mental Development Of Preschool Children. *Solid State Technology*, 63(6), 14221-14225.

154. Shavkatovna, S. R., & Gulbahor, R. (2021). THE IMPORTANCE OF MENTAL ARITHMETIC IN MENTAL DEVELOPMENT IN CHILDREN. *Conferencea*, 68-70.

155. Maxamadaliyevna, Y. D. O „ljayevna, ORF (2020). Tursunova Dilnavoz To „lqin qizi, Sharofutdinova Ra“ noxon Shavkatovna, Ashurova Oygul Anvarovna.

Pedagogical features of mental development of preschool children. *Solid State Technology*, 63(6).

156. Mahpuza, A., Rahmatjonzoda, A., & Zilola, X. (2022). ATTITUDE TO MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(11), 208-212.

157. Mirzaxolmatovna, X. Z., Nematovna, R. S., & Shavkatovna, S. R. (2022). FORMS OF THINKING IN THE PROCESS OF STUDYING MATHEMATICS. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(12), 259-263.

158. Maxamadaliyevna, Y. D., & O'ljayevna, O. R. F. (2020). Tursunova Dilnavoz To 'lqin qizi, Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna, Ashurova Oygul Anvarovna. Pedagogical features of mental development of preschool children. *Solid State Technology*, 63(6).

159. Ra'noxon, S., Mahpuza, A., & Rahmatjonzoda, A. (2022). THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING WITH THE HELP OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 881-885.

160. Mahpuza, A., & Rahmatjonzoda, A. (2022). THE USE OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN MATHEMATICS LESSONS IN ELEMENTARY SCHOOL. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(11), 213-217.

161. Shavkatovna, S. R. N. (2022). THE ROLE OF FOREIGN EXPERIENCES IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 10, 128-133.

162. Шарофутдинова, Р. Ш. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МОДЕЛИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(3), 149-158.

163. Shavkatovna, S. R. (2023). DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS AS A SOCIO-PEDAGOGICAL NECESSITY. *Open Access Repository*, 4(03), 51-59.

164. Aminova, F., Ahlimirzayev, A., & Sharofiddinova, R. (2023). USING THE PRINCIPLE OF INTERDISCIPLINARY RELATIONSHIP IN STUDYING DIFFERENTIAL EQUATIONS IN SPECIALIZED SCHOOLS AND ACADEMIC LYCEUMS.

165. Iqboljon, S. (2022). Boshlang'ich Sinf O'quv Jarayonida Axborot Texnologiyalaridan Foydalanish. *Ijodkor O'qituvchi*, 2(20), 137-140.

166. Iqboljon, S. (2022). KOMPYUTER YORDAMIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(9), 246-249.

167. Sharofutdinov, I. (2023). DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS IN THE CONDITIONS OF INFORMING EDUCATION. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(5), 424-429.

168. Sharofutdinov, I. (2023). THE ACTUAL STATUS OF THE METHODOLOGY OF DEVELOPING ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS IN THE CONDITIONS OF INFORMING EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 2(12), 206-213.

169. Sharofutdinov, I. (2023). BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING AKMEOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINING AMALIYOTDA QOLLASH. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(7), 54-58.

170. Sharofutdinov, I. (2023). PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK FANLARNING BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING AKMEOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDAGI O 'RNI. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(6), 17-24.

171. Sharofutdinov, I. (2023). TA'LIMNI AXBOROTLASHTIRISH SHAROITIDA BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING AKMEOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MECHANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMI. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 2(14), 13-19.

172. Sharofutdinov, I. (2023). TA'LIMNI AXBOROTLASHTIRISH SHAROITIDA BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING AKMEOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODEL. *Наука и технология в современном мире*, 2(13), 77-84.

173. Sharofutdinov, I. (2023). STRUCTURE AND COMPONENTS OF THE DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS IN THE CONDITIONS OF EDUCATION INFORMATION. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(4), 574-580.

174. Sharofutdinov, I. (2023). FORMS OF SELF-DEVELOPMENT IN FUTURE PEDAGOGUES BASED ON THE ACMEOLOGICAL APPROACH IN THE PROCESS OF INFORMATIZATION OF EDUCATION. *Science and innovation*, 2(B3), 5-8.

175. Usmonjon o'g'li, S. I. (2022). TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNALOGIYA. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 1(12), 120-128.

176. Vasiljonov, A. (2022). Basic theoretical principles of corpus linguistics. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3(2), 1-3.

177. Vasiljonov, A. (2022). LINGVISTIK TADQIQOTLARDA KORPUS O 'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA. *IJTIMOY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 176-182.

178. Vasiljonov, A. (2022). PRAGMALINGVISTIKA VA UNING TAHLILY SHAKLLANISH TARIXI. *Science and innovation*, 1(B8), 99-105.

179. Vasiljonov, A. (2022). PRAGMALINGUISTICS AND THE HISTORY OF ITS ANALYTICAL DEVELOPMENT. *Science and Innovation*, 1(8), 99-105.

180. Vosiljonov, A., & Isaqova, X. (2023). EFFECTIVENESS OF MOTHER TONGUE EDUCATION IN THE PRIMARY GRADES. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(2).